heeft gezegd dat hij niets afwist van kritiek op de berekeningen van het CVZ. Mij hebben andere berichten bereikt en daarom vraag ik langs deze weg aan de minister van VWS welke informatie van het CVZ het ministerie tot zijn beschikking had over de berekening rond de medicijnenknaak. Ik wil weten wat er bekend was, maar ook hoe dit bekend was; door middel van telefoontjes, e-mails of brieven. Ik zou graag willen dat de Kamer dat wat op schrift staat, zoals e-mails en brieven, kan inzien, om goed geïnformeerd te zijn over de informatie die op het ministerie beschikbaar was. Daarbij gaat het mij om de correspondentie en de informatie-uitwisseling tussen het CVZ en het ministerie van VWS aangaande de berekening van de bezuiniging als gevolg van de medicijnenknaak.

De **voorzitter**: Ik stel voor, het stenogram van dit gedeelte van de vergadering door te geleiden naar het kabinet, in het bijzonder naar de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) voor het jaar 2004 (29200-XIV).**

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

De heer **Van den Brink** (LPF): Voorzitter. Boven mijn bijdrage heb ik geschreven: succes is een kwestie van willen en doen. De Nederlandse land- en tuinbouw en de aanverwante agrobusiness bieden zeer veel werkgelegenheid en leveren een grote bijdrage aan het bruto nationaal product. De primaire sector zorgt bovendien voor de ontwikkeling en de instandhouding van het platteland. In mijn ogen kan niemand daar omheen. Diezelfde primaire sector heeft een gigantische vernieuwingsimpuls nodig, want wie wil bouwen aan een toekomst, zal moeten vernieuwen. De LPF-fractie is ervan overtuigd dat de vernieuwing niet tot stand komt door uitgebreide en verstikkende regelgeving. Mensen in de primaire sector blijven op hun plek, omdat zij weten dat, als zij wat meer zouden willen doen op het gebied van dierenwelzijn en milieu, er alle mogelijke nieuwe regels op hen afkomen, die niet rendabel zijn of die hun bedrijf juist geen mogelijkheden bieden. Deze Kamer heeft er zelf voor gezorgd dat de vernieuwing er niet is gekomen die er in de primaire agrarische sector had moeten komen. Er mag nooit met een beschuldigende vinger worden gewezen naar de mensen die op de werkplek hun werk doen. Het zou beter zijn als wij in deze Kamer met onze vinger wezen naar onszelf. Juist daarom hebben mensen in de primaire sector amper brood op de blank. Dit jaar heeft de akkerbouw dat misschien wel, omdat het door de droogte een goed aardappeljaar is. Maar wij kunnen niet aannemen dat elk jaar een droog jaar is en dus een goed aardappeljaar. In zijn antwoorden op vragen zei de minister dat vanaf 1 januari 1998 tot medio 2003 precies 855 nieuwe regelingen erbij zijn gekomen. In dezelfde periode zijn er 276 regelingen geschrapt. Wie nog niet gek is, zou het hier in ieder geval wel van worden.

Boeren en tuinders in Nederland vragen zich af hoe zij hun bedrijf in stand kunnen houden en hoe zij sociaal nog op een redelijke wijze kunnen functioneren, zonder 24 uur per dag bezig te moeten zijn en zonder anderhalve dag per werkweek te moeten besteden aan allerlei administratieve beslommeringen. Zolang dat niet verandert, zul je de agrarische sector nooit krijgen zoals je hem hebben wilt. De LPF-fractie is ervan overtuigd dat de eerste handreiking door deze Kamer moet worden gedaan. Je mag geen handreiking vragen aan de mensen die in het veld werken. Zij staan al met hun rug tegen de muur en hebben amper of geen brood op de plank. Dat is het vertrekpunt van de LPF-fractie. Een ander vertrekpunt is: als je voedsel produceert, zorg er dan voor dat het veilig is. Je bent immers voedselproducent.

In de afgelopen weken is steeds door mijn gedachten gegaan dat er eigenlijk weinig is veranderd ten opzichte van dertig jaar geleden, toen ik nog in het jongerenwerk zat. Toen waren wij als jongeren afhankelijk van de subsidies die wij van het toenmalige ministerie van CRM kregen. Als wij de subsidie in het jongerenwerk niet opmaakten, dan waren wij die middelen in het jaar daarop kwijt. Nu is met het Koopmansgeld hetzelfde gebeurd. Wij hebben het niet gebruikt en het is afgepikt. Ik zou de minister willen vragen om al het mogelijke te doen om er nu in ieder geval voor te zorgen dat de 85 mln die hij nog beschikbaar heeft, worden ingezet. Anders is hij dat geld binnen de kortste keren kwijt. De minister schudt zijn hoofd. Ik hoop hier een uitgebreid antwoord op te krijgen, want ik heb het in de praktijk doorgans niet anders zien gebeuren.

Voorzitter. Bij de behandeling van de landbouwbegroting en voor de vraag hoe de achterban daarop reageert, is het altijd gruwelijk belangrijk wat de houding is van de minister. Hebben de mensen in het veld het gevoel dat zij in de minister een medestander hebben? Of zeggen mensen in het veld kijkend naar de minister: zo de wind waait, waait mijn jasje? Ik denk dat de mensen in het veld grote verwachtingen hebben van deze minister. Ik denk ook dat de mensen in het veld soms wel eens denken: verdikkeme, hij reageert toch net anders dan wij hadden verwacht. Neem nou bijvoorbeeld het geschil dat iemand in het veld kan hebben met een overheid. De boer of tuinder stapt ten einde raad naar de rechter. Hoe gemakkelijk reageert dan de minister met de woorden: het ligt bij de rechter en ik bemoei mij er niet mee. Dan kunnen wij wel onze schouders ophalen, maar de desbetreffende ondernemer staat met zijn rug tegen de muur en de stap naar de rechter is zijn enige mogelijkheid om zijn kansen veilig te stellen. Wij vinden allemaal dat de boerderijzuivelaars in het verleden niets verkeerd hebben gedaan. Zij worden van de ene op de andere dag met een probleem geconfronteerd dat zijn weerga niet kent en de minister zoekt amper naar een oplossing omdat het onder de rechter is. Ik vind dat de minister op dat moment geen goede houding aanneemt. Hetzelfde is ook aan de orde bij de vliegtuigspuiters. Er is een probleem en men loopt naar de rechter omdat men door moet. Dat duurt eindeloos, maar het probleem wordt niet opgelost.

Het volgende punt is de houding van de minister. Ik heb de minister vorig jaar tijdens de algemene

beschouwingen gevraagd wat hij doet aan de, wat nu wordt genoemd, terroristische aanslagen in de intensieve veehouderij. Hij zei toen dat dit niet in de eerste plaats zijn pakkie-an was en dat wij bij de minister van Justitie moesten zijn. Hij zegde echter ook toe dat hij hierover met hem zou spreken. Het is steeds verder gegaan. Wij hebben erover gesproken met de minister van Justitie. Ik zie echter weinig vorderingen op dit terrein. Ik heb daarover een vraag aan onze minister. Ik noem hem heel bewust onze minister, want ik vind niet dat deze minister een minister is van de coalitie. Hij is onze minister. Op welke wijze heeft onze minister er bij minister Donner op aangedrongen om meer zaken op dit terrein te regelen?

Ik vraag aandacht voor de wijze waarop deze minister met moties omgaat. Ik vind het heel moeilijk te verteren dat de Kamer moties aanneemt en dat de minister op alle mogelijke manieren probeert om allerlei overlegstructuren te creëren om ervoor te zorgen dat hij de betreffende motie niet hoeft uit te voeren als deze hem niet helemaal past. De VVD-fractie noemt dat polderen. Ik vind dat bijna een ouderwets woord. Ik denk dat de minister een democraat in hart en nieren is. Wat is dan het niet-democratische in hem waardoor hij een motie niet wil uitvoeren? Het is een wens van de meerderheid van de Kamer. Door een motie niet uit te voeren, dwingt hij de Kamer om met een amendement te komen en om hem te plaatsen voor een voldongen feit. Waarom doet hij dat? Ik vind dat men in een democratie en in een parlement waarin men van meerderheden uit moet gaan niet op deze manier kan functioneren. Ik heb de hoop dat de minister dat verandert. Ik heb overigens van de week tegen hem gezegd dat wie de hoop laat varen bij voorbaat verloren is.

Vorig jaar is een motie aangenomen over het couperen van de staarten van schapen. Deze is niet uitgevoerd. De staarten van schapen worden niet meer gecoupeerd. Vervolgens worden de dieren geëxporteerd en het eerste dat er in het buitenland gebeurt, is het afhakken van de staart. Dat vind ik dierenkwelling. Er wordt in dit geval niet goed omgegaan met dierwelzijn. Ik vind dat deze motie, die is aangenomen door een meerderheid van de Kamer, moet worden uitgevoerd. Als de minister dat niet doet, dwingt hij ons om met een amendement te komen.

De stand van zaken inzake agrarisch natuurbeheer is voor mij duidelijk. De LPF-fractie vraagt zich af hoe er in een neergaande economie zoveel geld kan worden uitgetrokken voor de ecologische hoofdstructuur. Er kan omgekeerd ook worden gezegd dat het om de toekomst gaat en dat de ecologische hoofdstructuur in elk geval veilig moet worden gesteld. De LPF-fractie zal niet tornen aan deze ecologische hoofdstructuur. Er is vorig jaar een motie aangenomen waarin werd gevraagd om zo min mogelijk geld te besteden aan grondaankoop en zoveel mogelijk aan agrarisch natuurbeheer. De minister komt echter nu ineens met 60/40 uit de bus. Ik denk dan dat hij de motie anders leest dan wij haar hebben bedoeld. De minister schrijft ergens in een stuk dat het agrarisch natuurbeheer nog niet is geworden wat hij ervan had verwacht. De LPF wil niet meemaken dat het agrarisch natuurbeheer niet van de grond zou komen, maar daar zullen dan wel de voorwaarden voor moeten worden geschapen. Er zullen contracten voor minimaal 18 jaar moeten komen en de vergoeding zal niet moeten worden geënt op inkomstenderving, maar op de geleverde dienst. Succes is een kwestie van willen en doen. Willen wij agrarisch natuurbeheer inhoud geven? Ja! Maar dan moeten wij ook zorgen voor de voorwaarden en dan moet niet weer het meeste geld aan aankoop van gronden besteed worden.

De **voorzitter**: Ik onderbreek u even. Ik weet dat de onderlinge verhoudingen in uw fractie zeer goed zijn, maar om dat zo te houden raad ik u toch aan om een beetje op de tijd te letten, want u heeft al elf van de opgegeven twaalf minuten gebruikt en het systeem is dat wat u méér gebruikt, in mindering wordt gebracht van de spreektijd die uw fractiegenoten nog voor de begrotingsbehandeling hebben.

De heer **Van den Brink** (LPF): Dan zal ik heel snel afronden, voorzitter, het kan nu eenmaal niet anders.

Verleden jaar is er gezegd dat wij in Europa van een level playing field uitgaan. Ik heb geconstateerd dat de minister heeft aangegeven dat hij de volledige roostervloeren in de varkenshouderij toch wil afschaffen. Uit onderzoek blijkt dat dit niet nodig is; ik ben benieuwd of de minister nog van standpunt wil veranderen, anders zien wij ons verplicht, een motie in te dienen.

De minister schrijft dat hij bij een volgend draaiboek voor de aanpak van een besmettelijke dierziekte niet direct een fokverbod wil laten ingaan. Als er nu morgen een dierziekte uitbreekt, gaat er dan automatisch een fokverbod in? Wij hebben al een keer aangegeven dat een fokverbod dat optioneel wordt ingesteld, 30 dagen na de laatste uitbraak dient te worden opgeheven.

Wij hebben verleden jaar een motie ingediend over het bosbeheer van maart tot en met juni. Deze motie is aangenomen, maar nog niet uitgevoerd. De minister overlegt, maar het gevolg is dat de bosbouwers nu hout moeten kopen in het buitenland. Het kan niet waar zijn dat deze stroperigheid doorgaat, succes is een kwestie van willen en doen.

□

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Ook ik feliciteer graag mevrouw Kruijsen met haar maidenspeech.

Duurzame ontwikkeling in productiemethoden en concurrentiekracht, dat is het spanningsveld waarin de landbouw zich anno 2003 bevindt. Hoe zorgen wij ervoor dat de landbouw duurzaam wordt, dat het platteland leefbaar blijft, dat de natuur versterkt wordt en dat Nederland bij de innovatie voorop loopt in de zin van het in stand houden van zijn concurrentiekracht? Ik zal hier in het kort op ingaan.

Er gebeurt op het gebied van het mestbeleid in Europa van alles. Er is een uitspraak van de Europese Commissie; daar dienen wij ons aan te houden. Nu blijkt in gesprekken met allerlei spelers in het veld dat het ministerie zich op het ogenblik een beetje gedraagt als een boze puber op een studentenkamer: de deuren gaan dicht en er wordt niet meer met de sector gesproken, terwijl LTO graag met de minister zou spreken over hoe de problemen moeten worden opgelost. De minister vindt natuurlijk dat het wel meevalt, maar dan zou ik graag van hem horen hoe hij vóór 20 december een visie op dit punt aan ons kan voorleggen. Er zou wat ons betreft

heel veel ruimte moeten worden geboden voor alternatieve bemestingsvormen. Ik heb al een keer Kamervragen gesteld over FIR, over andere beplanting op het platteland om ervoor te zorgen dat de stikstofproductie vermindert. Ik hoop dat de minister leiderschap toont als het gaat om de vermindering van de mestproductie en dat hij met alle betrokkenen gaat spreken. Europees commissaris Wallström heeft gezegd dat er voldoende ruimte is voor debat over de derogatie. Ik hoop dat de minister alles doet om tot een constructief gesprek met haar te komen.

De heer **Koopmans** (CDA): Ik steun de interventie over alternatieve bemestingstechnieken. Die hebben wel negatieve gevolgen voor ammoniak, maar dat neemt de heer Van der Ham op de koop toe? Misschien kunnen wij in de toekomst daarover wat uitgebreider spreken.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik neem helemaal niets op de koop toe. Ik zeg dat eerst bekeken moet worden hoe het bijvoorbeeld met FIR zit. Daarover wordt ontzettend veel gesproken. Ik weet bijvoorbeeld dat vanuit de CDA-fractie daarover een aantal behartigenswaardige opmerkingen zijn gemaakt. Er is echter een ontzettende clash tussen LNV en de boeren die iets willen. De boeren willen het graag onderzocht zien. Geef ze dan de ruimte om te experimenteren, zodat wij hier op basis van feiten erover kunnen praten.

Het non-vaccinatiebeleid hebben wij al vaker aan de orde gesteld. Elk moment kan er bij wijze van spreken weer een nieuwe uitbraak van dierziektes komen. Wij vinden het belangrijk dat de minister in Europa pleit voor initiatieven op het gebied van het non-vaccinatiebeleid. Hij heeft dat overigens al toegezegd. Ik steun de minister daarin van harte. Misschien moeten wij ons in Nederland ook voorbereiden op iets nieuws. Nu is daarvan eigenlijk al sprake bij de kalkoenen, los van de vraag hoe wij het gaan oplossen. Wij bepleiten dat de hobbydierhouders hun dieren in de dierziektevrije periode kunnen enten indien een vaccin beschikbaar is, en dat primaire producenten hun producten op de binnenlandse markt kunnen afzetten indien dat mogelijk is. Ik hoop dat de minister op dat punt ook met initiatieven komt.

De D66-fractie wil een robuuste EHS. De D66-fractie ziet uit naar de invulling door de minister, de doelen en de uitwerking van de plannen. Voor de natuurdoelen is het afwachten waarmee de minister komt, maar wij geven hem de vrijheid om te bekijken hoe hij de doelstellingen in het regeerakkoord wil halen. In 2018 moet de EHS zijn gerealiseerd. Ik ben blij dat de minister de suggestie, die ik verleden jaar heb gedaan over het voorfinancieren door provincies, oppakt. Welke afspraken zal hij maken? Hoe wordt dit op de rails gezet?

Voor de realisatie van de EHS is het belangrijk dat er een goede afstemming is tussen de ministeries van VROM en LNV. Ik hoop dat de minister een goede interventie pleegt op de plannen van andere ministeries, bijvoorbeeld de nota Ruimte, en daarin een belangrijke functie wil vervullen. Ook in het kader van het EU-voorzitterschap moet Nederland vooroplopen in het denken over internationale EHS-verbanden. Dat is erg belangrijk.

GIOS (groen in en om de stad) is erg belangrijk, want daar is de druk het grootst. Mag ik er van uitgaan dat in de doelen die de minister de komende jaren zal stellen, de gebieden in de verstedelijkte omgeving de voorkeur verdienen omdat daar de druk het grootst is? Ik noem Maastricht, Waterland, Rotterdam, het Groene Woud en dergelijke.

De regering is van plan om diverse militaire vliegvelden te sluiten. De kans is groot dat het ministerie van Defensie de gronden zo duur mogelijk wil verkopen of uitbaten. In het geval van de vliegbases Twenthe, Ede en Soesterberg lijkt mij dat geen goede zaak. Welke inspanningen zal de minister van LNV plegen om deze gebieden groen te houden? Zeker in de omgeving wordt daarop ontzettend aangedrongen. Ik hoop dat de minister daartoe een poging waagt en een forse bijdrage aan de discussie levert, zeker ook in kabinet bij zijn collega van Defensie.

De heer **Oplaat** (VVD): In het debat over de toekomst van het vliegveld Twenthe heeft de heer Bakker, partijgenoot van de heer Van der Ham, een motie ingediend, waarin wordt opgeroepen om andere economische activiteiten te laten plaatsvinden in de regio en om het civiele gedeelte van de luchthaven open te houden. Dat is in tegenstelling tot wat u nu zegt.

De heer **Van der Ham** (D66): En wat is er met die motie gebeurd?

De heer **Oplaat** (VVD): Die is aangenomen. Het wachten is of het kabinet haar zal uitvoeren.

De heer **Van der Ham** (D66): De situatie is dus dat wij daarover nog onvoldoende duidelijkheid hebben. Mocht het vliegveld gesloten worden en mocht er iets anders komen dan wat de heer Bakker heeft voorgesteld, dan vind ik dat het groen moet blijven. Dan moet niet vooruit gekeken worden naar andere economische activiteiten.

De heer **Oplaat** (VVD): Met alle respect, het vliegveld wordt gesloten. Maar wat dan? Welke economische activiteit zou er moeten komen als het groen moet blijven?

De heer **Van der Ham** (D66): Je kunt denken aan woningbouw.

De heer **Oplaat** (VVD): Groene woningbouw?

De heer **Van der Ham** (D66): Precies. Je kunt aan verschillende vormen van woningbouw denken. Wordt het een grote Vinex-locatie of komen er bomen tussen te staan? Wordt het volgebouwd met beton of wordt gekozen voor een duurzame oplossing?

Mevrouw **Schreijer-Pierik** (CDA): Ik heb nu wel wat verduidelijking nodig, want volgende week gaan wij stemmen over de moties. Ik denk daarbij aan de motie-Bakker. Wat dat betreft kent iedereen in Twente de heer Bakker van D66 als degene die Twente uiteindelijk weer overeind zal houden naar de toekomst toe – maar dan niet alleen met bloemetjes en bijtjes. Te dien aanzien hebben wij in de motie-Bakker gezegd: het gebied mag zelf, via een bestuursakkoord, bespreken wat men wil naar de toekomst toe. Dat staat in de motie van de heer Bakker, vanuit uw partij, en dat is wat wij volgende week gaan ondersteunen. Als u het hier echter gaat ontkrachten, dan zal ik in mijn fractie een ander advies naar voren brengen.

De heer **Van der Ham** (D66): Nee, zo is het niet. Ik heb daar een goed contact over gehad met de heer Bakker. Deze zegt dat alles wat daar gebeurt en alles wat in de motie staat, zal moeten worden ingebed in wat daar aan natuur aanwezig is. Dat bedoel ik met het groen houden.

Mevrouw **Schreijer-Pierik** (CDA): Mijn vervolgvraag is dan deze. Wij hebben gezegd: het gebied gaat met elkaar in gesprek en geeft dan van onderaf aan – wij zeggen hier altijd: naar boven, naar de Kamer – wat men wil. Welnu, dan gaan wij toch niet via de begrotingsbehandeling LNV zeggen wat er met het vliegveld Twenthe verder moet gebeuren?

De heer **Van der Ham** (D66): U moet goed luistern naar wat ik heb gezegd. Ik zeg dat als het gaat om de discussie over dit vliegveld, de minister van Defensie daar allereerst mee bezig is en dat ook de minister van VROM ermee bezig is wat betreft de ruimte en dergelijke. Voorts doe ik de oproep aan de minister van LNV om te kijken welke rol hij daarin kan spelen. Dat is wat ik zeg. Mijn doelstelling sluit aan bij wat al die mensen daar zeggen. Wij willen iets moois maken van de plek die nu vrij komt en zij zeggen: kijk ook naar de groene omgeving. Dat moet allemaal in evenwicht zijn.

Mevrouw **Schreijer-Pierik** (CDA): Ik moet u één ding zeggen. Ik woon er zelf midden in, maar ik heb het nog niet allemaal zo gehoord zoals u het hier verwoord hebt.

De heer **Van der Ham** (D66): Mijn opstelling sluit aan bij al die initiatieven die van onderop komen; daarbij worden er ook zaken over de natuur gezegd. Ik vraag aan de minister van LNV om mee te doen in het debat met de mensen die daar wonen. Dát is wat ik zeg. Ik zeg helemaal niet dat het daar zus of zo moet. Nee, dat moet juist van onderop komen. Wel is het zo dat wat betreft de natuurvariant het in Twente dát verhaal is, terwijl je in Soesterberg en in Ede ook vliegvelden hebt die worden gesloten. Nu, laten wij dat ook bekijken in het kader van natuur- en groenontwikkeling: wat kunnen wij daar doen voor moois? Hoe kunnen wij daar mooie dingen gaan doen die ook passen in het groen?

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Vorige week hebben wij drie complete dagen over de defensiebegroting gesproken. Ik heb daarbij veel over de natuurgebieden gesproken maar zorgvuldig het woord Twente gemeden. Ik merk echter dat wij hier dezelfde discussie krijgen. Misschien kan ik de vraag die u stelt, mijnheer Van der Ham, ombuigen. Ik heb tijdens de defensiebegroting een motie ingediend met daarin de vraag of de vliegbasis Soesterberg verworven kan worden als natuurgebied, alsmede een aantal gebieden in de Kop van Noord-Holland en het duingebied daar, respectievelijk het schietkamp Botgat. Daarbij gaf de minister van Defensie aan dat hij weinig mogelijkheden had, omdat hij veel geld moest ophalen. Zou u dan, mijnheer Van der Ham, namens mij aan de minister willen vragen of hij zich ervoor wil inzetten om in ieder geval die twee gebieden te verwerven, namelijk het duingebied Noord-Holland en Soesterberg? Laten wij Twente dan maar even in het midden laten, want dat lukt hier niet zo.

De **voorzitter**: Dit had u ook in uw tweede termijn kunnen zeggen, mevrouw Van Velzen.

De heer **Van der Ham** (D66): Wanneer het gaat over het duingebied, merk ik op dat ik die motie niet ken. Dat zou ik derhalve nog eens moeten bekijken. Wanneer het echter gaat over Soesterberg, doe ik dat beroep en vraag ik de minister om daarnaar te kijken. Daar heb ik al over gesproken.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik heb toch nog wat problemen met de opstelling van de heer Van der Ham, als het gaat om het groen houden van een gebied. Denkt hij dan aan het versterken van economische activiteit of denkt hij aan heel iets anders?

De heer **Van der Ham** (D66): Ik denk dat u nu een tegenstelling creëert die er niet altijd hoeft te zijn. Ik denk dat als je daar ontwikkelingen bevordert, ook economische ontwikkelingen, het op zichzelf heel verstandig is om na te gaan: hoe kunnen wij dat nu zo mooi mogelijk, zo groen mogelijk en zo leefbaar mogelijk doen? Dat is mijn oproep en meer niet. Dat is waar ik aandacht voor vraag, ook van de minister van LNV.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Betreft dat niet veel meer het inpassen van economische activiteiten in de omgeving?

De heer **Van der Ham** (D66): Ja, zo kun je het ook formuleren.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Als het bijvoorbeeld gaat om het groen houden van het Groene Hart, heeft de D66-fractie daarbij toch altijd beoogd de vestiging van economische activiteit te mijden en zelfs te weren...

De heer **Van der Ham** (D66): ...en waar het dan wel gebeurt, die te bundelen en het zo te doen dat het niet allemaal versnipperd is over allerlei gemeenten. Ja, dat is zoals wij dit doen: een goede inbedding. Dat is waar ik toe oproep. Ik sta hier helemaal geen blauwdrukken of wat dan ook te verkopen. Dat zeg ik helemaal niet.

Onder soortenbeschermende organisaties, het bedrijfsleven en binnen het ministerie van LNV bestaat de behoefte te komen tot een actuele, betrouwbare en toegankelijke database voor beschermde planten- en diersoorten. Het netwerk ecologische monitoring is een lopend project waarbij een aantal ontwikkelingen van soorten in de tijd wordt gevolgd. Het benodigde geld is er echter niet en ik pleit ervoor daar méér geld voor uit te trekken. Ik heb een amendement klaarliggen maar ik wil de minister eerst vragen hoe hij de verplichtingen uit het regeerakkoord op dat punt wil nakomen. Mocht dat antwoord niet bevredigend zijn, kan ik alsnog dat amendement indienen.

Ook in de begroting wordt een aantal doelstellingen geformuleerd ten aanzien van het soortenbeleid. Er is echter een tekort van drie miljoen om die te kunnen voeren. Ook daarvoor heb ik een amendement voorbereid, maar ook hier zou ik willen horen hoe de minister een en ander precies wil aanpakken.

Mevrouw **Schreijer-Pierik** (CDA): Waar haalt u de dekking voor de amendementen vandaan, mijnheer Van der Ham? En waarop heeft het bedrag van 3 mln betrekking?

De heer **Van der Ham** (D66): Het gaat om 3,1 mln voor het soortenbeleid. Dat kan gevonden worden in de efficiencykorting die ontstaat door

samenvoeging van een aantal diensten. Het andere bedrag kan worden gevonden in de marges die er nog zijn bij de EHS.

Mevrouw **Schreijer-Pierik** (CDA): Kunnen wij het conceptamendement al zien?

De heer **Van der Ham** (D66): U heeft het al, mevrouw Schreijer, en ik zal het straks verder ronddelen.

De heer **Oplaat** (VVD): Ik ben benieuwd welke diensten worden samengevoegd.

De heer **Van der Ham** (D66): Het gaat om LASER, het Bureau heffingen, het loket LNV en de Dienst basisregistratie 2110. Als die beter gaan samenwerken, komt daar ruimte vrij voor dit project.

De heer **Oplaat** (VVD): En het tweede deel van de financiering kwam uit de marges van de EHS?

De heer **Van der Ham** (D66): Nee, nee.

De heer **Oplaat** (VVD): Dat zei u wel.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik moet even kijken.

De **voorzitter**: Er ontstaat nu verwarring over een amendement dat niet eens is ingediend. Ik stel voor dat hierover zo nodig gesproken wordt in de tweede termijn na de beantwoording door de minister.

De heer **Van der Ham** (D66): Dat is handiger, voorzitter. De vraag ligt nu bij de minister en afhankelijk van zijn antwoord kom ik al dan niet met een amendement.

Ik vind dat minister met betrekking tot de foodsector een duidelijke visionaire rol moet spelen. De wetenschappelijke onderzoekers hebben te maken met verschillende ministeries en vinden dat er niet voldoende dialoog plaatsvindt met de overheid. Ik hoop dat de minister komt met een toekomstvisie voor die sector. Wat doet de overheid daaraan? De heer Oplaat wees terecht op het belang van de foodsector voor Nederland. Er moet een duidelijke visie komen vanuit LNV en geen versnippering via EZ en VROM. U, mijnheer Veerman, bent de minister van LNV!

Er is een aantal dingen gezegd over het Honden- en kattenbesluit. Ook hierover heb ik een aantal vragen. Heeft de minister hierover gesproken met de Dierenbescherming en andere organisaties en bekeken of dat niet op een andere manier uit te voeren is? Wat vindt de minister van de suggestie dat de Dierenbescherming een deel van de handhaving zou kunnen overnemen?

Vervolgens kom ik te spreken over de intensieve landbouw. Voor mijn fractie is heel belangrijk de 10% biologische landbouw en zij hoopt dan ook dat de minister met een concreet plan komt om dat te realiseren. Dan resteert nog de overige 90%. Wat gaan we daar precies mee doen? De afgelopen week ben ik met ''Varkens in nood'' langs supermarkten gegaan en heb ik daar gesproken met allerlei consumenten. Die zeggen: ik wil wel iets doen voor dierenwelzijn, maar dat biologische stukje vlees is mij nu te duur. Het is dus heel erg belangrijk dat ook het overige vlees dat in de supermarkten ligt, wat duurzaamheid betreft omhoog wordt getrokken. Dat is de allereerste verantwoordelijkheid van de retail. Als het gaat om het opkrikken van dierenwelzijn, kan een prachtige incentive uitgaan van de retail waarin de kippenboer of de varkensboer te verstaan wordt gegeven dat er geen vlees wordt afgenomen als het niet anders geproduceerd wordt. Afgelopen vrijdag stond een prachtig artikel in de Gelderlander over een kalverenboer die allerlei eisen met liefde omarmde omdat hij graag zijn producten wilde afzetten aan de Engelse grote supermarktketen Tesco. Dat soort initiatieven zou ik graag willen zien. Vanuit de consument en vanuit de overheid zou een beroep moeten worden gedaan op de supermakten en de grote tussenhandelaren die het varkensboeren of kippenboeren nu nog zo moeilijk maken om echt te innoveren omdat ze nu eenmaal in de cyclus zitten van goedkoper en goedkoopst.

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): De heer Van der Ham preekt hier richting de supermarkten. Dat is wel wat cynisch omdat er nu een prijzenoorlog wordt gevoerd met afbraakprijzen voor vlees en melk. Tegelijkertijd is er minder speelruimte voor boeren en tuinders voor duurzame investeringen. Vindt hij niet dat behalve de preek, de minister de supermarkten zou moeten aanspreken op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en dat hij de regie zou moeten voeren om te komen tot prijzen voor met name versproducten die niet door de bodem heen zakken?

De heer **Van der Ham** (D66): Je kunt natuurlijk wel heel erg op de markt gaan inspreken; dat houd je een keer vol maar daarna niet meer. Ik denk dat wij elkaar goed verstaan wanneer het gaat om de verantwoordelijkheid van supermarkten en van al die anderen in de keten van ''zaadje tot karbonaadje''. Iedereen heeft daarin een eigen verantwoordelijkheid.

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): U denkt dat de preek voldoende is?

De heer **Van der Ham** (D66): Neen, natuurlijk niet. Het is heel erg belangrijk dat de consumenten hun supermarkten er over aanspreken. Het is ook belangrijk dat wij dat als Kamer doen. Het is dus ingewikkelder dan alleen maar een wet maken.

De heer **Van der Vlies** (SGP): De heer Van der Ham nam ons zojuist mee naar het gesprek tussen de retailer en de producent, waarbij de retailer tegen de producent zegt: ik wil dat stukje vlees van jou wel, maar dan moet je het wel onder die en die voorwaarden produceren. Welnu, zou het daarbij dan niet passen dat die retailer er de prijs voor betaalt? Is dat niet het mechanisme dat we zoeken, doorvertaald naar de consument uiteraard?

De heer **Van der Ham** (D66): Dat is precies waar het over gaat. Dan hebben wij het niet alleen over de biologische landbouw maar vooral ook over de duurzame landbouw. Er zijn dus meer smaken dan alleen biologische landbouw. Nogmaals, ik pleit voor biologische landbouw. Het is heel belangrijk dat de minister daarop fors inzet, maar het is niet het enige verhaal.

De heer **Van den Brink** (LPF): Ik heb nog een vraag in verband met het dierenwelzijn. Wat vindt u van ritueel slachten en vindt u dat daaraan wat moet veranderen?

De heer Veerman, Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

© M. Sablerolle – Gouda

De heer **Van der Ham** (D66): Ik meen dat er regels zijn voor ritueel slachten, maar daar ben ik niet zo heel erg goed van op de hoogte. U waarschijnlijk meer, dus ik zou de vraag eerder aan u willen stellen. Als het ritueel slachten volgens die regels gebeurt, dan mag dat volgens mij.

De heer **Koopmans** (CDA): Ik mag er toch wel van uitgaan dat wat u heeft gezegd over de verduurzaming van de intensieve veehouderij valt binnen hetgeen in het regeerakkoord daarover is afgesproken?

De heer **Van der Ham** (D66): Ik zeg dat wij hier niet via alleen wetgeving kunnen komen tot een duurzame landbouw en dat wij niet door alleen maar eisen te stellen aan de Nederlandse boer, uiteindelijk een duurzaam stukje vlees in de schappen hebben liggen. Als de retail zegt dat het vlees hier te duur is, gaat hij het in Thailand inkopen. Dan zijn wij nog niets verder. Dat is mijn pleidooi en volgens mij past dat uitstekend binnen het regeerakkoord.

De heer **Waalkens** (PvdA): Collega Van der Ham zegt dat het niet alleen bij een moreel appèl kan blijven, maar dat ook de minister een regisserende en kaderstellende positie moet innemen. Is voor hem een vergroening van het belastingstelsel een bepreekbare route om te komen tot het creëren van een bonus op hetgeen je goed doet en een malus op hetgeen je minder goed doet?

De heer **Van der Ham** (D66): In het regeerakkoord staat al dat wij ook inzetten op vergroening van het belastingstelsel. Ik vind alles bespreekbaar. Er wordt ook gesproken over accijnzen en dergelijke. In het debat moet maar naar voren komen hoe wij de landbouw op een marktgerichte manier kunnen verduurzamen, waarbij er ook nog voor gezorgd wordt dat de boer een goede boterham verdient. Dit los van de vraag of wij met deze hoeveelheid boeren verder kunnen. De boeren die overblijven, moeten echter een goede boterham kunnen verdienen. Vervolgens wil de burger een lekker en duurzaam stukje vlees. De consument maakt in de supermarkt echter een andere keuze. Hoe gaan wij die vicieuze cirkel doorbreken? Dat kan onder andere door de verantwoordelijkheid bij de retailers te leggen. Dat zijn er maar een paar in Nederland. Er zijn een aantal goede buitenlandse voorbeelden zoals het Engelse Tesco en Marks & Spencer, die strenge eisen stellen. Het lijkt mij zinnig om daar op in te zetten.

□

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): Voorzitter. Wij hadden veel van deze minister verwacht. Ik doe dat eigenlijk nog steeds. Hij is de schrijver van een redelijk progressieve landbouwparagraaf van het CDA-verkiezingsprogram. Hij toonde eerder op allerlei terreinen durf en lef en is een krachtig bestuurder die niet bang is voor tegenwind. De politieke praktijk werd echter anders. De rechts-conservatieve meerderheid in de Kamer heeft de minister in zijn greep en zijn profiel verbleekt. Of, zoals hij gisteren in het debat over de kalkoenenziekte zelf verwoorde: ik word met de dag voorzichtiger. Hij treedt stevig op naar de hobbydierhouders, maar durft het conflict met de pluimveesector niet aan. Na de zoveelste dierziekte volstaat hij slechts met een maatschappelijk debat. Het zijn vijf boerenbijeenkomsten geworden, met ook wat gasten van buiten. Welk gewicht kent de minister toe aan de uitkomst van deze zogenaamde dialoog? Telt de mening van deze toevallige meerderheid of heeft hij zijn eigen agenda al klaar? Het laatste lijkt er meer op.

Er is nog steeds veel dierenleed achter de staldeur. Nederland kreeg een Europese onvoldoende voor het mestbeleid. De ecologische modernisering stokt. De opdracht voor de minister is groot. Een duurzame landbouw ontstaat niet spontaan. Hiervoor moeten keuzes worden gemaakt. Die kunnen even pijn doen, maar zijn onvermijdelijk. Denkt hij nu echt dat de sector, met de veevoersector voorop, zich iets van zijn moraliserende preek over eigen verantwoordelijkheid zal aantrekken? Wij weten allemaal dat veermannen doorgaans alleen maar heen en weer varen, zonder vooruitgang te boeken. Deze veerman zou een stuurman moeten zijn, die de weg inslaat naar duurzame landbouw. De minister stevent af op een hard oordeel van de fractie van GroenLinks. Het motto van Veerman is steeds vaker: wij dronken een glas, wij deden een plas en alles bleef zoals het was. Straks zijn er weer vier jaar verknoeid.

GroenLinks wil de problemen in de landbouw wel aanpakken. GroenLinks vindt dat de overheid actief de producent en de consument moet stimuleren tot duurzame gedrag. GroenLinks stelt voor de

prijzen van gangbaar en biologisch dichter bij elkaar te brengen: een heffing op bio-industrieel vlees, een btw-nultarief op biologisch vlees, een heffing op kunstmest en bestrijdingsmiddelen en premies voor voorlopers. Hiermee krijg je eerlijke prijzen en zal de duurzame consumptie enorm toenemen. Waarom blijft de minister volharden dat een heffing op vlees niet kan? Ik nodig ook D66 en het CDA uit om samen een voorstel te doen voor een heffing op vlees. De minister wil de destructie verhalen op de consument, wij willen de duurzame landbouw stimuleren. Daar moeten wij samen uit kunnen komen.

Over het dierenwelzijn het volgende. Het Hoofdlijnenakkoord biedt de mogelijkheid om voor specifiek Nederlandse problemen zelf oplossingen te zoeken. De minister maakt daar geen gebruik van en heeft niets voor ogen. GroenLinks denkt graag constructief mee. Wat dacht hij van een plan om toch voor 2006 alle koeien in de wei te hebben en te houden? Hij kan zelf stimuleren en zelf regels stellen. Er is verder geen draagvlak voor het ruimen van hobbydieren. Daarom zou de minister moeten garanderen dat deze dieren nooit meer hoeven te worden geruimd. Ik kan zo nog wel even doorgaan, maar ik wil graag op deze twee punten een reactie van de minister.

De minister verbond zijn lot als minister aan extra geld voor natuur en platteland. Dat geld kwam er gelukkig, ook mede dankzij succesvolle oppositie van politiek samen met veel natuurorganisaties. De minister neemt met zijn nieuwe aanpak enorme risico's. Hij laat de natuur in Nederland over aan de goede en vrije wil van particulieren. Hoe krijgt hij de particuliere natuur daar waar hij die hebben wil? De fractie van GroenLinks betwijfelt sterk of hij de keiharde doelstelling uit het Hoofdlijnenakkoord haalt, de EHS in 2018 klaar te hebben. Wij vragen hem, het Natuurplanbureau opdracht te geven een plan te maken om de EHS met behoud van kwaliteit alsnog in 2018 gerealiseerd te hebben.

Meten is weten en gissen is missen. De natuurstatistieken van het CBS worden door bezuinigingen stopgezet. Is de minister bereid, in overleg met de minister van Economische Zaken dit te voorkomen en wil hij desnoods met geld over de brug komen? Wij zullen met de fractie van de PvdA een amendement indienen om de eerder besproken twee proeftuinen van geld te voorzien, zodat zij van start kunnen gaan.

De fractie van GroenLinks stelt voor, het boerenland in het kader van het Programma beheer voor wandelaars open te stellen en een stimuleringsregeling voor natuurverenigingen hierop aan te passen. Eerder gaf de minister aan dit niet te willen. Ik overweeg dan ook een motie op dit punt in te dienen.

Hoe belangrijk natuur is, heb ik zelf op het boerenland in mijn herstelperiode actief mogen ervaren. De roep van de eerste grutto vitaliseerde.

De heer **Waalkens** (PvdA): Waarom houdt u zo vast aan een systematiek van heffingen op bijvoorbeeld niet duurzaam geproduceerd vlees? Waarom kiest u niet voor waardering door het uitdelen van bonussen voor wat goed gaat? Op die manier zal de kostprijs van duurzaam geproduceerde landbouwproducten en dus van voeding naar beneden gebracht kunnen worden. Waarom wilt u de consument confronteren met heffingen? Het is een beladen systematiek die bijna niet toegepast kan worden. Waarom kiest u er niet voor datgene te waarderen wat wel goed gaat?

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): Als u goed naar mijn bijdrage geluisterd hebt, hebt u gehoord dat onze benadering twee kanten kent. Wij willen via premies en heffingen goed gedrag stimuleren en belonen. Daarnaast willen wij tegelijkertijd niet gewenst gedrag afremmen. Als je dat zou willen, heb je daarvoor het fiscale instrument.

De heer **Oplaat** (VVD): Geldt die heffing op het vlees ook voor vlees dat wordt geëxporteerd dan wel geïmporteerd of geldt het alleen voor vlees dat in Nederland wordt geproduceerd en geconsumeerd?

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): Nee, je moet dan het principe van gelijke monniken, gelijke kappen hanteren.

De heer **Oplaat** (VVD): U meent dat dit allemaal kan in Europa en in de WTO: een heffing op vlees en klaar is kees?

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): U hebt mij niet horen zeggen dat dit morgenmiddag na afloop van dit debat rond is. De vraag is: wat wil je, wat kan je en wat durf je. Ik weet dat u niet zo voor een koploperspositie bent, wij zijn dat wel. Wij zouden in Europa of in Nederland wat meer dingen actief kunnen uitproberen.

De heer **Oplaat** (VVD): Wij zijn 100% voor een koplooperspositie, maar die moet wel uit de markt komen. Er moet geen sprake zijn van gedwongen winkelnering.

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): Als u goed naar mijn bijdrage hebt geluisterd, hebt u mij horen zeggen dat de overheid daarin kaderstellend kan zijn. De verduurzaming moet uiteindelijk wel via de boodschappentas verlopen. Daarmee ben ik het eens. Ik ben voor eerlijk voedsel voor een eerlijke prijs.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): De heer Van den Brand pleitte voor meer geld voor de proeftuinen en kondigde aan met de fractie van de PvdA een amendement te zullen opstellen. Ik neem aan dat ik mij daarbij kan aansluiten, gezien mijn eerste aanzet daartoe.

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): U kunt zich daar zonder meer bij aansluiten.

De **voorzitter**: Mevrouw Van Velzen, wat bedoelt u in een interruptie met de opmerking dat u zich daarbij kunt aansluiten? Dat is toch geen vraag aan de heer Van den Brand?

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Hij stelt een amendement voor. Ik zei dit vanwege de eerdere vragen van de heer Waalkens aan mij om mij daarbij aan te sluiten.

De **voorzitter**: Vandaar dat ik u dit vroeg. Ik begrijp het nu procedureel.

□

De heer **Slob** (ChristenUnie): Voorzitter. De landbouw heeft het moeilijk. Verschillende collega's hebben daar vandaag op gewezen. Het percentage landbouwers dat het minimumgezinsinkomen niet haalt, groeit met het jaar. Dat baart ook de fractie van de ChristenUnie zorgen. Het is absoluut noodzakelijk dat er

perspectief is en blijft voor de landbouw. Met name voor jonge agrariërs moet het weer mogelijk zijn, de uitdaging te kunnen aangaan om op een maatschappelijk verantwoorde wijze het boerenbestaan op te pakken om zo evenals voorgaande generaties weer drager van landschap te kunnen worden. Dit betekent dat onnodige drempels moeten worden weggenomen. In dat opzicht zijn wij blij met het akkoord dat bereikt lijkt te zijn over de voortzettingswaarden in het kader van de bedrijfsovername. Dat hebben wij in ieder geval uit de pers vernomen. Wij zouden, tegen de tijd dat het kan, daarover graag verder geïnformeerd worden.

Ik ben zeer geïnteresseerd in de voorzet die de heer Koopmans heeft gegeven om iets te doen voor de jonge boeren. Wij wachten af waarmee hij gaat komen. Het zag er in eerste instantie echter goed uit. Nogmaals, als wij drempels weg kunnen nemen die er niet hoeven te zijn, moeten wij dat gewoon doen.

De minister heeft in de afgelopen weken van zich doen spreken met de door hem gesignaleerde dubbelhartigheid van de burger en de consument. Ook anderen hebben daarop al gewezen. De roep van de burger om duurzaamheid en diervriendelijkheid is duidelijk. De weigering van de consument om duurzame, diervriendelijke producten te kopen, betitelde de minister als ''je reinste hypocrisie''. De vraag is of het moreel appèl, dat wij onderschrijven, gepaard kan gaan met passende maatregelen. Wij zouden heel graag daarin verder willen komen. Het appèl is namelijk in de afgelopen jaren al veel vaker uitgegaan.

Deze vraag wordt urgenter nu er een prijzenoorlog is uitgebarsten tussen de grote supermarkten in ons land. Vandaag is die oorlog een nieuwe fase ingegaan. Keer op keer blijkt dat de supermarkten de machtigste schakel in de keten vormen, al ontmoet de detaillist bij de vaste kruideniersproducten van de A-merken ook machtige fabrikanten die zich niet zomaar onder druk laten zetten door bijvoorbeeld Albert Heijn. Met betrekking tot producten zoals zuivel, vlees, groenten en fruit ligt dat wat anders. Bij deze producten is de link tussen de supermarkt en de primaire producent veel directer aanwezig. Aangezien de primaire producent de zwakste schakel in de keten blijkt te zijn, en ondanks de ''countervailing power'' van de diverse afzetcoöperaties, lijkt het gevaar op lange termijn aanwezig dat de effecten van deze prijzenoorlog mede worden afgewenteld op de primaire consument.

Wij hebben niets tegen enige prijzenconcurrentie. De consument kan daar beter van worden. In deze economisch moeilijke tijden is dat natuurlijk mooi meegenomen. Het moet echter wel een eerlijke strijd zijn. De vraag is of dat nu het geval is. Ligt er niet een taak voor de overheid om te zorgen voor evenwichtige machtsverhoudingen in de samenleving en voor rechtvaardige prijzen? Ik zeg dat met nadruk met het oog op prijzen voor zuivel, vlees, groenten en fruit. Moeten wij niet verbieden dat daarmee gestunt mag worden?

Naar aanleiding van de inconsistentie in de rollen van de mens als burger en als consument en naar aanleiding van de door de grote supermarktketens ontketende prijzenoorlog stel ik de minister de volgende vragen. De verdeling van de marktmacht in de agroketen is al jarenlang een zorgelijk punt. Het gevolg van die onevenwichtigheid in marktmacht is een onevenwichtige verdeling van de marges in de keten. In het verlengde daarvan heb ik de volgende vraag. Onder meer Albert Heijn is een van de grote drijvende krachten geweest achter het certificeringssysteem EurepGap. Dat valt te prijzen. Mede hierdoor is EurepGap een groot succes aan het worden. Zelfs de Europese Commissie heeft zich er lovend over uitgelaten. Dat betekent dat boeren enkel en alleen producten kunnen leveren als zij EurepGap-gecertificeerd zijn. Dat brengt met zich dat zij aan een aantal duurzaamheidscriteria moeten voldoen. Een staaltje dus van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het wrange is echter dat het de boeren geen cent extra oplevert. De supermarkt eist een perfect maatschappelijk verantwoord geproduceerd product, maar is niet bereid om een kostendekkende prijs te betalen. En dan nu ook nog een prijzenoorlog. Dat is bepaald geen staaltje van maatschappelijk verantwoord ondernemen van deze grote supermarktketens. Ik vraag de minister of het in een certificeringssysteem zoals EurepGap niet mogelijk is om bepaalde ''fair trade''-normen af te spreken.

Is het niet hoog tijd dat de overheid prikkels in het systeem inbouwt, zodat de consument zijn verantwoordelijkheid gaat nemen? Wij denken aan het nemen van fiscale maatregelen, zodat de prijsvorming reëler wordt. In het verleden is dat vaker geopperd. Wij weten dat het lastig ligt. Het is echter niet helemaal uitgesloten dat het mogelijk is. Ik doel op een laag btw-tarief op duurzaam geproduceerde producten en een hoog btw-tarief op niet-duurzaam geproduceerde producten om de consumenten te prikkelen. Recent is er een heel interessant voorstel gedaan door LEI-econoom Van Brughem, die duurzaamheidspunten wil verwerken in de streepjescode van de producten. Via die duurzaamheidspunten krijgt de consument kortingen van de detaillist, die de detaillist vervolgens bij de overheid kan declareren, bijvoorbeeld tegelijk met de btw-verrekening. Wij zoeken kortom naar mogelijkheden om in het debat verder te komen. Wij moeten creatief denken. Wij moeten ook proberen om de beperkte marges te benutten.

Over de EHS en de reconstructie is vanmorgen reeds uitvoerig gesproken. In de begroting staat dat de realisatie van de doelstellingen van de EHS in 2018 van vitaal belang zijn. Wij zijn dat van harte met de minister eens en staan achter de omslag van verwerving naar beheer, zolang die omslag werkelijk van de grond komt. Wat ons betreft mag heel nadrukkelijk ingezet worden op dat beheer. Ik onderstreep de betogen van degenen die daarover hebben gesproken; de landbouwers die daarmee aan de slag willen, moet een meerjarig perspectief worden geboden. Zij stappen er anders natuurlijk niet in.

Over het afgesloten landbouwakkoord op Europees niveau stel ik de volgende korte vragen. Volgens het Regiebureau POP kan Nederland een groter beroep doen op Europese gelden voor plattelandsontwikkeling, de zogenaamde ''POP-gelden''. Zal de minister daar gebruik van maken? Wij weten dat in het verleden een flink bedrag aan gelden is blijven liggen. Dat geld is dus gewoon weg. Hoe wil de minister dat geld gebruiken? Wij menen dat het geld goed gebruikt kan worden voor de compensatie van boeren die

problemen hebben bij de bedrijfsvoering door bijvoorbeeld hoog water of de vogel- en habitatrichtlijn.

Er is ook al veel gezegd over de modulatie. Wij schatten in dat extra geld kan vrijkomen. Wij zien graag dat dit gebruikt wordt voor de plattelandsontwikkeling. Dat kan vanaf 2005 worden ingezet.

Een belangrijk punt van dit kabinet, dat terugkomt in de begroting, is de vermindering van de regeldruk en de administratieve lasten. Wij proberen daar ver in mee te gaan maar de zorgvuldigheid staat voorop. Laten wij in dit verband nog eens goed kijken naar het kabinetsvoorstel rond het Honden- en kattenbesluit. Regels die wij niet kunnen handhaven en niet nodig zijn, moeten geschrapt worden. Laten wij echter niet alles in een keer overboord zetten. Ten aanzien van het verminderen van de regeldruk hadden wij natuurlijk gehoopt dat op het punt van de mestwetgeving een behoorlijke slag zou kunnen worden geslagen. Hoe realistisch is dat nog in het licht van de recente uitspraak van het Europees Hof van Justitie?

Tot slot spreek ik onze waardering uit voor de inzet van de minister op het punt van de ethisch verantwoorde landbouw. Wij steunen hem in zijn onverminderde inzet voor afschaffing van het Europese non-vaccinatiebeleid. Ook het opstarten van een debat over de toekomst van de intensieve veehouderij is een goed initiatief. Er dient echter niet alleen fundamenteel te worden nagedacht. Uiteindelijk moeten keuzes gemaakt worden. Het primaat daarvoor ligt bij de politiek. In dat opzicht zijn wij benieuwd hoe de minister, nu hij zijn ronde door Nederland heeft gemaakt, daarmee verder gaat. Misschien kan hij morgen een tipje van de sluier oplichten.

De heer **Koopmans** (CDA): De heer Slob spreekt zich uitdrukkelijk uit over de modulatie, de middelen die vanaf 2007 beschikbaar komen. Hij spreekt zich niet uit over de mogelijkheid om de 10% en 30% zuivelenveloppen rechtstreeks in te zetten voor de boer.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik heb in mijn opmerkingen over de modulatie nadrukkelijk aangegeven, dat de vrijgekomen gelden voor de landbouw moeten worden ingezet. Dat signaal geef ik ook af in de richting van de minister. Dat is volgens mij gelijk aan hetgeen u gezegd hebt.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. De leden van de SGP-fractie onderstrepen nog eens expliciet het grote belang van de land- en tuinbouw voor ons land. Er zijn grote zorgen over de toekomst van de landbouw in Nederland. Een kwart tot eenderde van de ondernemers in deze sector zit onder de inkomensgrens en het aantal bedrijfsbeëindigingen neemt toe, waardoor problemen ontstaan voor de omgeving. Wij zullen daarom inzetten op het uitbaten van kwaliteit, duurzaamheid en diversiteit in nieuwe kansen. Er moet ruimte zijn voor agrarische ondernemers, de administratievelastendruk moet omlaag en de overheid moet voor kwaliteitsborging zorgen.

Knelpunten zijn er natuurlijk te over. Ik noem er enkele. Over het zware dossier van het mestbeleid hopen wij binnenkort uitgebreid te debatteren; ik ga er nu aan voorbij. De veeziektes van de achterliggende jaren hebben tot veel onzekerheid in de betreffende sectoren geleid. Diverse sectoren, laatstelijk de pluimveesector, zijn zwaar getroffen. Mede naar aanleiding daarvan is een brede discussie over de intensieve veehouderij geëntameerd door de regering. Wij vonden dat een verstandige aanpak om draagvlak te creëren, maar wachten de uitkomsten uiteraard af. Deze uitkomsten moeten resulteren in concrete beleidsvoorstellen van deze minister en vervolgens is de politiek aan slag. Er is niets mis met dat primaat.

Een belangrijk actueel punt is de prijzenslag tussen de supermarkten. Wij pleiten al geruime tijd voor een onderzoek van de NMa dat moet bezien of supermarktketens, tussenhandel en inkoopcombinaties niet een te grote macht hebben bij de inkoop van producten waardoor de boer een te lage prijs krijgt. Wij vinden het trouwens onacceptabel dat er gestunt wordt met primaire levensbehoeften.

De heer **Waalkens** (PvdA): Collega Van der Vlies ziet een rol weggelegd voor de NMa. In gevallen waarin de NMa zich heeft bemoeid met onevenredige machtsverdeling, heeft dit niet geleid tot de conclusie dat het niet kon zoals het nu gaat.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik herinner mij natuurlijk eerdere onderzoeken, maar ik blijf vaststellen dat de prijs die de producent krijgt, onevenwichtig is in vergelijking met de prijs die de consument betaalt. Daar zit een hele kolom aan actoren tussen en ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat daar te veel macht is geconcentreerd om te komen tot een redelijke prijsverhouding. Ik zou daarnaar inderdaad willen laten kijken door een daartoe bevoegde instantie. Wij moeten hier een keer doorheen. Dat zei collega Slob zojuist, maar andere collega's hebben het ook gezegd. Het kan niet zo zijn dat de prijs van een product voor de consument op hetzelfde niveau blijft of zelfs lager wordt, terwijl de producent op kostprijsniveau en soms zelfs lager wordt uitbetaald. Dat kan niet.

De heer **Waalkens** (PvdA): Ik hecht eraan te zeggen dat als de heer Van der Vlies dat zo nadrukkelijk uitspreekt, ik daar scherp naar luister. Hij legt nogal de nadruk op een oneigenlijke afstand tussen de producentenprijs en de consumentenprijs. Daar zegt hij nogal iets mee, want uit onderzoeken is gebleken dat zich in principe geen onterechte machtsconcentraties voordoen. Ik ken de heer Van der Vlies als een zeer gewaardeerde collega waar je goed naar moet luisteren, maar hij zegt nu nogal wat.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik houd het voor mogelijk dat wij bepaalde bevindingen kunnen laten vaststellen. Dat pleidooi houd ik al enige tijd en ik erken dat ik het tot nu toe niet heb gered. Juist de actualiteit van heden zou aanleiding kunnen zijn die discussie met elkaar te voeren. Daar is toch op zichzelf niets mis mee?

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): Ook wij luisteren natuurlijk met belangstelling naar de gedachten die de heer Van der Vlies hierover heeft ontwikkeld en nu opnieuw ontwikkelt. Hij vindt het onacceptabel dat er gestunt wordt met de prijzen van primaire levensbehoeften. Wat betekent voor hem het woord ''onacceptabel'', ook vanuit de verantwoordelijkheid waarvoor wij hier bij elkaar zijn?

Van der Vlies

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik bedoel ''onacceptabel'' niet in de zin dat er onrechtmatige dingen gebeuren waarop het strafrecht van toepassing zou zijn. Zo bedoel ik het niet. Ik noem het onacceptabel in mentaal-politieke zin.

De heer **Van den Brand** (GroenLinks): Daarom zegt u dat u instrumenten wilt verkennen om te kijken of aan die praktijken een halt kan worden toegeroepen?

De heer **Van der Vlies** (SGP): Zo is dat! Ik hoop dat het voor de consument haalbaar en betaalbaar kan blijven, maar mijn inzet is dat de producent voor diverse primaire producten een betere prijs kan krijgen. Dat is hard nodig!

Ik was er juist aan toe om te vragen of de regering mijn opvatting deelt. Kan de landbouwsector niet eens een betere positie krijgen om, daar waar dat nodig is, een vuist te maken tegenover de andere actoren in die kolom? Wij zijn van mening dat de eisen die aan de primaire sector worden gesteld, ook moeten worden gesteld aan de supermarkten en de tussenhandel. Dit betekent dat ook producten die van buiten worden ingekocht, ten principale aan dezelfde eisen moeten voldoen. Dit is een thema dat steeds terugkomt, maar een en ander zou beter moeten worden afgetimmerd en ik vraag de minister om zich daarvoor in te zetten. Dit zal dan vooral moeten gebeuren op Europees niveau en zelfs op WTO-niveau.

Wij hebben vernomen dat Polen met het oog op de toetreding op grote schaal bezig is met het inslaan van middelen die in de Europese Unie verboden zijn en die na toetreding van dit land nog gewoon mogen worden opgebruikt. Is deze praktijk bij de regering bekend en wordt bij de toetredingsverdragen voorkomen dat dergelijke praktijken zich voordoen en gehonoreerd worden?

Wat de SGP-fractie betreft komt er snel duidelijkheid over de gevolgen van de hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid voor de individuele boer. Mijn fractie dringt er bij de regering op aan om daarbij de grootst mogelijke spoed te betrachten. Door de modulatie komt er heel veel geld beschikbaar in de tweede pijler en ik sluit mij aan bij de vragen die zijn gesteld over de wijze waarop de regering deze gelden denkt weg te zetten, uiteraard op een constructieve wijze. Tot nu toe stelt de regering, deze POP-gelden niet te willen besteden aan vestigingssteun voor jonge boeren. Mijn fractie vindt en vond dit onbegrijpelijk. Vrijwel alle landen doen dit namelijk, dus waarom doet Nederland dit dan niet? Deze visie zou moeten worden herzien. Wij blijven van mening dat er meer moet gebeuren voor de jonge boeren, om het platteland leefbaar en vitaal te houden. Met steun van de Kamer ben ik al jarenlang bezig de moeizaamheid rond bedrijfsopvolging op te heffen. Weliswaar is er inmiddels iets bereikt, te weten de guldenvliesregeling. Verder is het Borgstellingsfonds gepositioneerd. Zeer onlangs is de ''going concern''-waarde ingevoerd, waarbij overeenstemming is bereikt tussen de sectoren en staatssecretaris Wijn van Financiën. Onzes inziens is dit echter nog niet genoeg. Mijn fractie vindt dat er in het kader van de vitalisering van het platteland gedacht moet worden aan een rentesubsidieregeling met cofinanciering, bijvoorbeeld voor de eerste tien jaar na bedrijfsovername.

Mijn fractie is het niet zonder meer eens met de verdeling van het bedrag van 700 mln euro in eenderde deel voor reconstructie en tweederde deel voor de EHS, omdat wij van mening zijn dat het reconstructieproces van essentieel belang is voor de kwaliteit van onze landbouwsector en voor de toekomstperspectieven daarvan. Wij willen geen verdere vertraging. Reconstructiecommissies hebben hun plannen gepresenteerd of staan op het punt dat te doen. De overheid mag dit proces niet langer frustreren door te weinig middelen beschikbaar te stellen. Daarbij moet worden bedacht dat de reconstructie juist ook in het belang is van de EHS. Deelt de regering deze opvatting? Mijn fractie zet zich ervoor in dat er meer geld voor reconstructie beschikbaar komt, opdat dit proces eindelijk van de grond komt. Als wij dit niet met elkaar ophoesten, moeten wij de ambities bijstellen.

Ik sluit mij kortheidshalve aan bij de vragen die zijn gesteld over de Koopmansgelden. Kan de minister de stand van zaken aangeven rond de AMvB met betrekking tot de Flora- en faunawet, die duidelijkheid verschaft over de bosbouwaannemerij? Kan hij de toezegging doen dat de AMvB wordt ingevuld in de geest van de gedragscode die door de sector zelf is opgesteld? De houtverwerkende industrie moet nu al inplannen waar zij haar hout inkoopt en dreigt dit in Duitsland te gaan doen. Dat vind ik een beetje contrair. Over de AMvB inzake gewasbescherming is nogal wat te doen geweest. Ik had begrepen dat, in de context van het convenant, de AMvB het sluitstuk zou zijn van wat de sectoren via hun intussen publiek gemaakte plannen zouden hebben bereikt. Als uit een tussentijdse evaluatie, die is voorzien voor 2006 of 2007, blijkt dat dit te weinig is, is er sprake van een ''extra stootje'' via de AMvB. Dat heb ik zo toch goed begrepen?

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: De minister zal morgenochtend antwoorden.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Justitie (VI) voor het jaar 2004 (29200-VI).**

De **voorzitter**: Door mij zijn schriftelijke antwoorden ontvangen van de bewindslieden op vragen die gisteren in eerste termijn zijn gesteld. Deze antwoorden zullen worden opgenomen in een bijvoegsel bij de Handelingen van deze vergadering.

(Het bijvoegsel is opgenomen aan het eind van deze editie.)[1]

De algemene beraadslaging wordt hervat.

De **voorzitter**: Ik vraag u allen om de minister zijn inleiding zonder interrupties te laten afmaken.

Mevrouw **Griffith** (VVD): Ik heb een punt van orde. Staatssecretaris Wijn heeft vanmorgen op televisie gezegd dat hij de paspoorten van bolletjesslikkers wil laten perforeren. Hij wil de drugskoeriers dus oormerken. Ik vraag mij af of wij de juiste bewindslieden hier aan tafel hebben zitten, want blijkbaar gaat staatsse-